

Саџа Недељковић

ПОВЕСТ САВЕЗА ВИТЕШКИХ ДРУШТАВА „ДУШАН СИЛНИ”

САЖЕТАК: Др Владан Ђорђевић био је један од гимнастичара који су деловали у дружини Стевана Тодоровића. Студирајући медицину у Бечу увидео је колико су Турнери допринели немачком уједињењу. Сматрао је да треба и у Србији отпочети са систематским телесним вежбањем. Основао је Београдско друштво за гимнастику и борење. На предлог Војислава Рашића Београдско друштво за гимнастику и борење на скупштини одржаној 1891. променило је назив у Београдско гимнастичко друштво „Соко”. Део чланства на челу с адвокатом Јованом Стојановићем иступио је из друштва и 1892. основао Грађанско гимнастичко друштво „Душан Силни”. Душановачка друштва оснивана су у Србији и у српским областима изван Србије. Пододбор Српског просветног и културног друштва „Просвјета” у Мостару основао је 1903. Српско гимнастичко друштво „Обилић”. Прегаоци окупљени око *Српске Зоре* основали су 1907. Српско гимнастичко друштво „Душан Силни” у Дубровнику. После Анексионе кризе Савез витешких друштава Душан Силни и Савез српских соколова ујединили су се 8. 11. 1909. у Савез соколских друштава „Душан Силни”. За време Првог светског рата чланови савеза борили су се у редовима српске војске за ослобођење и уједињење српског народа.

КЉУЧНЕ РЕЧИ: Душан Силни, Соко, Обилић, Српска зора, Дубровник, Савез српских витезова

Др Владан Ђорђевић био је један од гимнастичара који су деловали у дружини Стевана Тодоровића. Студирајући 1863–1869. медицину у Бечу увидео је колико је допринео Немачкој Јанов покрет телесног вежбања (Турнери). По повратку с медицинских студија добио је дужност начелника Санитетског одељења. Сматрао је да треба и у Србији отпочети са систематским телесним вежбањем. Предложио је министру Милутину Гарашанину да се организује гимнастичко друштво. Припремајући оснивање гимнастичког друштва у Београду, упутио је писма учитељима гимнастике Стевану Тодоровићу, Љубомиру Илићу и Ферду Михоковићу с питањем да ли су спремни да добровољно раде у друштву ако буде основано. После пристанка, сазвао је 20. 12. 1881. збор угледних грађана у сали „Српске круне” код Калемегдана. Збор је одржан под председништвом Стевана Тодоровића, а у првом реду седеле су један крај другог вође ли-

берала, напредњака и радикала: Радивој Милојковић, Милутин Гарашанин и Никола Пашић [Јефтимијадес 1938: 213–4]. На наредном збору одржаном на истом месту 26. 12. 1881. усвојена су правила (Уредба) Београдског друштва за гимнастику и борење. По правилима, друштво се старало да ради на развиту и унапређивању телесне снаге и здравља својих чланова; да оснива нова друштва која би поред гимнастике ширила свест народне заједнице; да обрати пажњу на народне игре уводећи их у своје вежбе; и да о свом трошку спрема учитеље гимнастике [Рашић 1912: 90]. На скупштини одржаној 3. 1. 1882. изабрана је управа друштва. У управу су изабрани Стеван Тодоровић, оснивач дружине за гимнастику из 1857. и Лаза Костић, један од оснивача Соколског друштва у Новом Саду 1874. Редовна вежбања почела су 17. 1. 1882. у сутерену зграде Црвеног крста. Од гимнастичких справа друштво је користило вратило, разбој, коња, јарца, конопац за пењање, неколико ђулади за вежбање и десетак палица. Код Делијске чесме јула 1882. друштво је приредило Јавни час мачевања. Др Владан Ђорђевић и друштво приређивали су академије и концерте у Народном позоришту. Гласник друштва био је лист *Народно здравље*. Исте 1882. основано је Шабачко друштво за гимнастику и борење а потом су основана друштва у Смедереву (1885), Зајечару (1890) и Крагујевцу.

На предлог Војислава Рашића Београдско друштво за гимнастику и борење на скупштини одржаној 7. априла 1891. прихватило је свесловенску соколску идеју и променило назив у Београдско гимнастичко друштво „Соко”. Део чланства на челу с адвокатом Јованом Стојановићем иступио је из друштва и 22. новембра 1892. основао Грађанско гимнастичко друштво „Душан Силни”. Друштво је сматрало да наставља традиције Београдског друштва за гимнастику и борење и радило је по његовим начелима. По правилима, друштву је био циљ да негује и развија витештво, међу својим члановима и у народу српском: оснивањем друштвене вежбаонице; приређивањем јавних предавања о корисном утицају витештва на здравље, снагу, дух и тело човеково; издавањем свога листа и ступањем у везу с другим друштвима, која постоје у овим и другим државама [Правила 1892: 28]. Променили су назив 1907. у Витешко друштво „Душан Силни”. Изабрали су назив витешко зато што су желели да у имену Друштва буде наглашена њихова повезаност с традицијом српских витезова. Душановци су 22. марта 1892. одлучили да одреде поверенике за упис у чланство у свим крајевима Београда. Опште вежбање чланова почело је 11. маја 1892. Душановци су 1894. одржали витешки Јавни час у Аранђеловцу, Великом Градишту и Обреновцу. Душановачка друштва (заједнице) оснивана су широм Србије: 1894. у Крагујевцу; 1895. у Смедеревској Паланци и Врању; 1896. у Књажевцу; 1897. у Пироту, Лесковцу, Пожаревцу, Аранђеловцу, Неготину, Зајечару, Крушевцу, Параћину, Јагодини и Нишу [Трујић 1976].

Оснивање гимнастичко-трезвењачких друштава био је нови вид заједничког рада прегалаца и омладине у борби за уједињење српског народа. Изван Краљевине Србије основана су друштва у Питсбургу (САД); у Мостару 1903. (под именом „Обилић”); у Сарајеву 1906, а 1907. у Дубровнику, Бихаћу, Броду на Сави и Бањалуци. Надаље, 1909. у Скопљу,

Куманову, Чикагу (рвачко друштво) и Призрену; 1910. у Котору, Косовској Митровици, Тетову, Бијељини (под именом „Обилић”) и Приштини и 1912. у Подгорици. Пододбор Српског просветног и културног друштва „Просвјета” у Мостару, чији је председник био Алекса Шантић, основао је 1903. Српско гимнастичко друштво „Обилић”. Да би подстакao оснивање нових друштава „Обилић” је изводио вежбе и у другим градовима (Сарајево, Чапљина). После посете „Обилића” 1906. Сарајеву, група српских прегалаца у Сарајеву окупљена око „Просвјете” и листа *Српска ријеч* основала је Српско гимнастичко друштво „Душан Силни” [Павловић 1999: 67–70]. Прегаоци окупљени око *Српске Зоре* основали су 1907. Српско гимнастичко друштво „Душан Силни” у Дубровнику. На челу „Душана Силног” био је Мате Грацић, власник Српске штампарије у Дубровнику. „Душан Силни” окупио је преко 100 чланова. У почетку друштвене просторије и вежбаоница биле су смештене у зградама старешине Грацића на Пилама. Схватање јавности да је „Душан Силни” акробатско друштво ометало је јачање друштва. Да би подстакли оснивање нових друштава душановци из Дубровника су са својом музиком 26. јуна 1910. приредили излет бродом у Цавтат и Боку Которску. Кад су душановци стигли у Котор на обали су их дочекала сва которска друштва и маса грађана из читаве Боке. Дочек је био срдачан и братски. Душановце је поздравио др Божо Вукотић, а госпођица Даница Петровић Његош предала је киту цвећа председнику душановаца. Тога дана одржана је јавна вежба, као и концерт пред кафаном Дојми. Др Божо Вукотић се захвалио браћи из Дубровника на шта му је одговорио Кристо Доминковић ватреним говором. После излета основана су нова друштва у Котору, Херцег Новом и Ђеновићима. Поводом оснивања Српског сокола Херцег Нови, лист *Српски Соко* донео је чланак у коме се каже: „Овдашња се српска омладина већ одавна спрема да оснује Српски Соко, да не будемо постидни пред својом браћом. Но у овој опћој апатији нашој на Српском Приморју не могамо остварити своју замисао. Али нам недавно дође у походе ‘Душан Силни’ из питомог Дубровника, подрма нас из дријемежа и сада је Српски Соко код нас свршена ствар. Одзив је лијеп, и спремамо се на посао. Наручили смо и справе и онда ћемо напријед са снагом соколском. Здраво!” [Недељковић 2006: 162; Рашо 2008: 17, 19]. У Подгорици је 12. 2. 1912. основано Соколско друштво „Душан Силни”. По Статуту, друштво је радило на телесном, умном и моралном васпитању својих чланова у народном духу. Такође је преко гимнастике и витешких игара радило на очувању у младих Црногораца витешког духа њихових јуначких предака. Вежбало је 120 чланова Душанових Соколова [Бркић 1912: 88–89].

Седиште Савеза витешких друштава „Душан Силни” било је у Београду. Врховни орган савеза била је Савезна управа на челу с председником. Први председник савеза био је Бошко Николић до 1894, други Драгутин Настић до 1895, Таса Богдановић до 1898. и последњи председник ђенералштабни потпуковник Милутин Мишковић [Васић 1939: 36]. На челу управе душановачких друштава били су истакнути национални прегаоци – Јеврем А. Илић, ректор Богословије и један од утемељивача

Друштва „Свети Сава” у Београду; Рајко Караклајић, учитељ гимнастике у Старој Србији и Македонији; Мате Грацић, власник Српске штампарије у Дубровнику; Тодор Боснић, трговац у Бихаћу... Секретар Савезне управе био је Стеван Матијашић. Истакнути душановци били су Атанасије Таса Поповић, професор веронауке и Доброслав Кнез Милојковић, шеф Државне хемијске лабораторије, потпредседник Савезне управе и председник београдског „Душана Силног”. Милутин Мишковић је као ђак ступио у Београдско друштво за гимнастику и борење. После 10 година вежбања у београдском друштву наставио је у „Душану Силном”. За председника Савезне управе једногласно је изабран 1902. Радио је на оснивању српских гимнастичких друштава изван Србије. Трудио се да успостави контакте са словенским соколским друштвима и предводио је душановце на I хрватском свесоколском слету 1906. у Загребу. Залагањем Милутина Мишковића министар Андра Николић издао је декрет о оснивању Државне гимнастичке школе 1907. Чланови Управног одбора школе из „Душана Силног” били су Милутин Мишковић и Атанасије Поповић, професор Треће београдске гимназије. Одбор је израдио Правила гимнастичке школе, Наставни план и програм, Правила о оцењивању ученика, распоред часова и обавио све друге организационе припреме. Први курс с 20 полазника почео је 1. 5. 1908. [Илић и Мијатовић 2006: 528].

Витешко васпитање било је телесно, морално и народносно васпитање. Душановци су заступали гледиште да гимнастичке вежбе треба да буду у нашем народном духу. У том духу Атанасије М. Поповић у своме писму *Српском вишезу* од 11. 7. 1909. пише: „Ми већ имамо самобитне и самоникле погледе на телесна вежбања, који одговарају појмовима и духу нашег народа. ... у нашем раду знатан део телесних вежбања или наставно градиво узимати из богате ризнице нашег у истину витешког народа. Само таква вежбања која су општа својина народа при заједничком раду доводе до одушевљења и испуњавају и старо и младо духом заједнице и љубављу ка Отаџбини.” [Васић 1939: 36]. Гесло душановаца било је „Вежбај мишицу и око за добро Отаџбине”, слава Св. Арханђел а поздрав Здраво Силни! Члан друштва „Душан Силни” из Дубровника Јован Л. Перовић спевао је песму Душановка а музику за песму (марш) компоновао је Иван витез Чижек, капелник српске музике у Дубровнику [*Српски вишез* 1. март 1912: 67].

ДУШАНОВКА

Напред, напред, браћо мила,
 Ко год јача снагу т’јела,
 Друг уз друга нек’ је свог;
 Духу своме диже лет!
 Српског рода снаго чила,
 За јуначка кадар дјела,
 Помог’о те вишњи Бог!
 Ићи борби у сусрет!

Старе славе звјезда јасна
 Узданице славе нове,
 У имену нашем сја;
 Мисо сама кр’јепи нас;
 Мисао је наша часна,
 Будућност нас рода зове,
 Здраво Силни, здраво сви!
 Напред Силни, напред сви!

Свечано душановачко одело састојало се од зеленог копорана, црвених чакшира, душановки с перјаницом и чизама. Ту униформу прихватило је као своју гимнастичко друштво „Обилић” из Мостара.

У Саборној цркви у Београду 12. јуна 1897. освештена је застава „Душана Силног”. Освећење заставе обавио је митрополит Михајло уз присуство краља Александра Обреновића, краљице мајке Наталије и чланова владе. Била су присутна изасланства из Хрватске, Русије, Чешке, Бугарске, Далмације и Срби из Војводине. Хрватски соколи срдечно су дочекани на станици хрватском химном, после чега су одведени у хотел „Империјал”. Соколи су стајали уз иконостас наспрам краља. У свечаности су учествовали душановци из целе Србије. Свечана поворка душановаца и сокола кретала се уз пратњу војне музике, праћена бурним поздравима грађана од Славије, улицом Краља Милана преко Теразија ка Саборној цркви и Горњем граду. На челу поворке дугачке два километра ношена је скупоцена застава „Душана Силног” и заставе словенских соколских савеза. После освећења заставе на Калемегдану (Горњи град), одржана је Јавна вежба и утакмица између душановаца и хрватских сокола, којој су присуствовали краљ, краљица, чланови владе и митрополит [Градојевић 1938; Стојић www.rastko.org.rs: 43–44]. У средишњем кружном делу заставе била је коњаничка фигура цара Душана с мачем у руци. Уметнички вез на застави израдиле су ручно чланице Београдског женског друштва. Уз копље заставе био је привезан даровани темњак с натписом „Александар I Душану Силном 1897” [Столица 2004: 91]. Поводом освећења заставе заслужним личностима додељена је медаља – Споменица Душана Силног [Тодоровић 1964: 60]. У 1897. додељивана је медаља најбољем витезу на утакмицама друштава „Душан Силни” [Хомен 2004: 89].

Друштва су била подељена на клубове: предводнички, борачки (мачевање), гимнастички, веслачки, рвачко-атлетски, јахачки, стрељачки, клизачки, велосипедски (бициклически), тамбурашко-певачки и девојачки. Код неких друштава постојали су тамбурашки зборови. Број клубова зависио је од могућности друштава и прилика у којима су се друштва налазила. Крушевачко Витешко друштво „Душан Силни” било је подељено у клубове: гимнастички, велосипедски, јахачки и женска група. Питомци Војне академије и нижи официри били су чланови секције за борење (мачевање) „Душана Силног” у Београду. На њихову иницијативу Витешко друштво „Душан Силни” установило је Знак мачевалачког официрског клуба „Душан Силни”. По својој форми знак је подражавао знак Војне академије. Знак су с поносом носили млади официри на официрском мундиру с осталим официјелним декорацијама [Столица 2004: 89].

Због укидања наставе војног вежбања и гимнастике у школама крајем јуна 1890. [Трујић 1976: 541], рад гимнастичких друштава био је утолико значајнији. Уз одобрење власти, душановци су вршили обучавање наставника гимнастике, испитивање кандидата и издавање Повеља о положеним испитима. У испитном одбору били су присутни изасланици Министарства војног и Просвете. Први испити одржани су 1897. [Трујић

1976: 766]. Телесно васпитање у друштвима водили су предводници. Душановачки предводници били су Милутин Крњајић, Наталија Ристић, Лесо Куртовић... Наталија Ристић рођена у Крагујевцу 1880, ступила је 1895. у витешко друштво „Душан Силни”. Након две године рада постала је помоћница учитељу за женску децу професору Таси Поповићу, који је засновао Прво коло женских и с њима почео приређивати јавне часове. Својим примером допринела је да родитељи пусте девојке да вежбају гимнастику. Положила је испит за учитељицу гимнастике 25. септембра 1900. пред Испитним одбором „Душана Силног”. Радила је као наставница за телесно васпитање у Вишој женској школи у Београду [„Наталија Ристићева”. *Српски виџез* мај и јун 1912: 131–132]. Милутин Крњајић рођен је 1877. у Јасеновцу. Ступио је у аустријску војску и после завршеног гимнастичког курса у Бечком Новом Месту 1902. произведен за војног учитеља борења, гимнастике, игара и спортова. Крњајић је напустио аустријску војску и концем 1905. прешао у Београд. Постављен је 1906. за наставника гимнастике у I београдској гимназији. Био је члан Испитне комисије за полагање учитељских испита из игара и спортова. Сем у гимназији радио је у београдском „Душану Силном” као председник и учитељ Борачког одсека. Од „Душана Силног” на Великом јавном часу у Београду 14. маја 1906. одликован је Дипломом и Златном медаљом I реда. Отворио је 1909. приватну школу за борење, гимнастику и игре. Погинуо је у Првом светском рату као капетан на челу своје чете [Јаковчев 1998: 11–12]. Лесо Куртовић је као друштвени вођа водио гимнастичка вежбања у „Душану Силном” у Дубровнику.

У Ваљеву је од 1906. душановачко друштво приређивало „пешачке трке” сваке године. Међу учесницима трка у Ваљеву 1906. био је капетан Светомир Ђукић, оснивач Српског олимпијског клуба и представник Србије у Олимпијском комитету (МОК). Драгутин Томашевић, члан „Душана Силног”, наш први маратонац учествовао је на Олимпијским играма у Стокхолму 1912. [Тодоровић 2003: 21; Берић 2008: 26–27].

Највеће душановачко друштво (око 1.000 чланова 1907.) било је у Београду. Проблем вежбаонице београдски „Душан Силни” решио је 1907, кад су одлуком Министарства просвете добили дозволу да у дворани основне школе код Саборне цркве вежбају, тако да је школа постала њихова гимнастичка сала, а душановачки учитељи гимнастике наставници ученицима школе [Илић и Мијатовић 1994: 115–117]. Управа београдских душановаца добила је од Саборне цркве и неке њене просторије за вежбаоницу. У њој су вежбали полазници Гимнастичке школе у Београду (1908), за чије потребе је душановачка управа набавила нове гимнастичке справе из Немачке [*Рад и сјање Београдског витешког друштва „Душан Силни”* 1908: 28]. Београдски „Душан Силни” приредио је 15. марта 1908. у дворани код Коларца у Београду витешки јавни час уз учешће свих својих клубова и певачке дружине „Станковић”. На јавном часу био је кнежевић Павле Карађорђевић и министар војни ђенерал Радомир Путник [Српско Соколство 1908: 108]. Душановци су у свом друштвеном дому код Саборне цркве држали пушке. У стрељачком

клубу 1907. вежбало је 110 чланова. Први покушај напада на Београд у Првом светском рату одбили су чланови гимнастичког друштва „Душан Силни” заједно са четницима из Танкосићевог одреда, финансима, жандармима и једном четом 18. пешадијског пука [Милутиновић 1934: 536]. Према сведочанству једног жандармеријског официра, добровољци из редова грађана дигли су поколебани дух жандарма и осталих бранилаца. Четвртог дана по избијању рата 18. пук сменио је четнике и добровољце-грађане [Пешић 2005: 44]. За време окупације зграду друштва „Душан Силни” користили су аустријски гимнастичари (16 Чеха, 11 Немаца и један Италијан).

Аустроугарска је 14. септембра 1908. анектирала Босну и Херцеговину. Током анексионе кризе формирана је Легија Силног од душановаца [Живановић 1962]. Немоћ Србије упутила је душановце и соколе на заједнички рад у припремању борбе за ослобођење и уједињење српског народа. У сали Београдске читаонице 21. 2. 1909. основан је Савез српских витезова. Савез је окупио Српски мач, Прво српско велосипедско друштво и Соко из Дунавске жупе. Савез је издавао часопис *Српски виџез* (уредник др Војислав Рашић) и Витешку библиотеку (уредник Атанасије Поповић). Гесло часописа било је: Истином, пером и делом – за народ душом и телом! Председник савеза био је Милутин Мишковић, помоћник команданта Шумадијске дивизијске области, председник београдског Сокола и почасни председник „Душана Силног”. Потпредседници савеза били су Андра Николић, председник друштва „Српски мач” и др Ђорђе Нешић, члан Државног савета. Др Војислав Рашић био је секретар. Савез је 1909. организовао витешке излете у Ниш и Крагујевац. На прослави Синђелићеве стогодишњице 19. маја 1909. учествовала су сва витешка друштва. У спомен дана српског деспота Стевана Штиљановића Савез српских витезова приредио је 4. октобра 1909. Други витешки излет у Крагујевац. Чланови „Српског мача” учествовали су на слету Српског сокола у манастиру Раваница, као и Свесловенском слету у Прагу [Ђуровић 2004: 580].

Седишта свих састанака српских родољуба у Скопљу биле су Српска митрополија, Конзулат, Мушка гимназија и основне школе. Задојена националним духом, одушевљена за свако родољубиво прегнуће, скопска омладина окупљала се у гимназији и учитељској школи. Притисак турске власти натерао је омладинце да збију редове. У оваквим приликама прво се јавља идеја о оснивању певачког друштва. Тако је основано крајем 1907. године певачко друштво „Вардар”. Омладина и национални борци из Скопља прелазили су у Србију, састајали се с водећим личностима и припремали рад на ослобођењу. У Србији су се упознали с радом Савеза витешких друштава „Душан Силни”. У Скопљу је гимнастика била новост. Враћајући се у свој крај основали су 1909. душановачко друштво у Скопљу. Новембра 1909. дошао је за наставника гимназије у Скопљу Рајко Караклајић, који се одмах ставља на чело друштва. Отпочео је редован и интензиван рад „Силног”. Вежбало се у згради основне школе „Метох” на Серави, где је већ било смештено

певачко друштво „Вардар”. Друштво је 1910. било забрањено. И поред забране кришом се и даље радило и често прелазило из Метоха у гимназију и опет у Метох. У „Силном” чланови су сматрали и говорили да су они војска која ће извршити ослобођење. На манастирским славама увек су били на окупу и вежбали. Дух и морал вежбача био је висок, а дисциплина и пожртвовање развијено до крајњих граница. Поред Караклајића, изразита личност око које се окупљала омладина, био је старешина професор Глиша Елезовић. Он је врло често држао предавања у вежбаоници и подстицао родољубиви дух код омладине. Друштво је 1910. и 1911. бројало преко 100 чланова па су се вежбе морале држати у две групе. По препоруци ондашњих учитеља чланови су набављали књиге Српске књижевне задруге, па пошто их прочитају поклањали су их вежбаоници. На овај начин за годину дана створена је књижница од 100 књига. Поред књига редовно је читан лист *Вардар* који је излазио у Скопљу. Рајко Караклајић основао је душановачка друштва у Призрену, Приштину, Урошевцу, Куманову... [*Соколско друштво Скопље* 1940: 5–30]. „Силни” је 1909. основан у Куманову и Призрену, а 1910. у Косовској Митровици, Тетову и Приштини. У областима под турском влашћу (Македонија, Косово и Метохија) до 1912. био је забрањен назив Душан, па су друштва називана „Силни”, а свечано одело било је одора од белог платна, плави појас и црвени фес [Недељковић 2007: 167–171]. „Силни” из Скопља учествовао је на слетовима и јавним часовима 1910. код Грачанице, у Девичу, Приштини, у Призрену, у Београду, затим 1911. у Загребу и 1912. у Новом Саду и Прагу. У лето 1910. организован је слет у манастиру Девичу, у Дреници. Учествовала су душановачка друштва из Скопља, Урошевца, Призрена, Приштине, Вучитрна, Митровице, Пећи и Ђаковице.

Савез витешких друштава „Душан Силни” и Савез српских соколова ујединили су се 8. 11. 1909. у Савез соколских друштава „Душан Силни”. Први састанак ради расправљања питања уједињења одржан је 25. октобра 1909. у Крагујевцу. Настојањем др Јозефа Шајнера, чешког соколског старешине, и утицајем краљевића Ђорђа спојила су се оба савеза. Савез је окупио 20 друштава. Слет бугарских „Јунака” приређен је 1910. у Софији, а пут за Софију водио је преко Београда. Том приликом у Београд су дошли представници српских соколских и витешких друштава из Срема, Крајине, Приморја, Старе Србије, Босне и Херцеговине. У Београду скопски душановци били су гости друштва „Српска браћа”. Поворка у Београду сврстана је у улицама око хотела „Славија”. Душановцима из Скопља и Дубровника указана је почаст тиме што су поворци ишли иза чешких сокола. Поворка је прошла улицама: Краља Милана, Теразијама и Васином где су с балкона Универзитета одржани поздравни говори, па до Града у коме је било слетилиште [*Соколско друштво Скопље* 1940: 5–30]. После одржане јавне соколске приредбе у Горњем граду, којој је присуствовао и престолонаследник Александар, и после пријема у двору краља Петра, представници српског соколства из Србије, Старе Србије и с територије Аустроугарске одржали су састанак

у Београду. На састанку одржаном од 7. до 9. новембра 1910. Глиша Елезовић и Јово Алексић представљали су Стару Србију а Кристо Доминковић Приморје. На састанку је одлучено да се створи Српски соколски савез са седиштем у Београду. На слетовима у Загребу и Прагу наступало би се под заједничком савезном заставом („Душана Силног”) и заједнички вежбало симболичну вежбу ослобођења. По повратку у Скопље душановци су одржали јавни час у Куманову. У ратовима за ослобођење учествовали су чланови „Силног” од којих је доста пало на бојном пољу, а међу њима и њихов учитељ Рајко Караклајић, који је погинуо у албанској буни 1913. Прва скупштина Српског соколског савеза одржана је у Београду 28. фебруара и 1. марта 1911. У прогласу Управе савеза истиче се: „Као јако средство за вођење културне борбе, соколство биће неопходна потреба српском народу, и у тој борби мора бити што више бораца, јер и то ће бити услов победе коју српски народ мора изборити...” [Драгић 1940: 115–116]. На челу Савеза био је Стеван Тодоровић. Слава савеза био је Видовдан.

Веслачко одељење (8 веслача) „Душана Силног” приредило је 1911. излет од Дубровника до Котора. За 12 сати и 30 минута прешли су 80 км (46 морских миља). Чамац се заустављао у Херцег Новом и Рисну. Соколи су свуда показивали према душановцима братску пажњу, нарочито у Рисну, где је душановцима била приређена богата вечера, на којој је било око 60 особа. Рисански соколи, на челу са својим старешином капетаном Александром Видовићем, испратили су их на чамцу све до Пераста. Пред Котором им је изашло у сусрет веслачко одељење которског Српског сокола [*Српски Соко* 1911, бр. 9–10: 166]. Српска соколска жупа на Приморју основана је 1911. у Херцег Новом. У Жупу је ушло 7 друштава из Боке Которске (Рисан, Котор, Херцег Нови, Ђеновић, Бијела, Будва и Паштровићи–Кастио), „Душан Силни” из Дубровника и Српски соко из Книна.

После Сарајевског атентата франковци су опустошили Дом „Душана Силног” у Дубровнику, потопили друштвени чамац, скинули натпис „Душан Силни” с Дома и гимнастичке справе бацили у море. О реакцији Пера Будманија тим поводом забележено је: „Демонстрације, које је 4. јула, када су биле задушнице за аустријског наследника, удесила у Дубровнику фукара, натјерана од аустријске полиције, против добрих патриота а нарочито Срба, тако га распалише (говорио је у једној кафани, гдје се је од њих склонио, да ће пуцати на ту руљу).” [Демонстрације у Дубровнику 1914; Б. А. „Перо Будмани” 1939: 1–2]. Приморски Срби настојали су да пребегну и као добровољци ступе у војске српских држава. Многи нису успели у томе. Нико Капут, Србин католик из Дубровника, борио се у одреду Војислава Танкосића у одбрани Београда. Перо Гоце-Гучетић, Јозо Лујић, Јоб, Миџор и други добровољци борили су се у редовима српске војске. У хотелу Антуна Кисића у Грузу аустријске власти држале су четворо Срба из Дубровника као таоце. Они су више пута дневно морали да се возе, као таоци, од Груза до Ускопља. Антун Кисић је искрено саосјећао с таоцима које су били често инсултирани

од аустријских присталица. Одушевљале су га победе српске војске. После слома Поћорекове офанзиве на Србију неопажено од стражара обавестио је о томе таоце коментаришући „Бјеже као зечеви!” [„Антун Кисић” 1937: 4; Дубровачке вијести 1938: 3]. Чланови савеза из Србије борили су се у редовима српске војске до ослобођења и уједињења српског народа. За време окупације аустријске власти су у својој зони интернирале мушкарце чланове Савеза соколских друштава „Душан Силни” [П. М. „Војислав Танкосић” 1940: 2–3; Пешић 2007: 24–25]. После рата 24. 9. 1920. образована је Соколска жупа Београд „Душан Силни” Савеза сокола СХС, а први старешина био је историчар и државник Љуба Јовановић. До 1929. уз Југословенски соко постојао је Српски соко „Душан Силни”. Вршачки фудбалски клуб „Душан Силни” је 1928. медаљом обележио 10 година рада [*Медаље из збирке Градског музеја Вршац* 2004: 47]. Соколско друштво Скопље–Матица приредило је 1939. прославу 30-годишњице оснивања соколства на Југу. У Споменици о прослави истакли су: „30 година су кратак период у животу једног народа, али у животу једног човека представљају довољно дуго време да се забораве многи догађаји и часови, нарочито ако су били тешки и болни. Старе генерације које су учествовале у стварању ове државе лагано изумиру. Вео заборавља покрива њихова велика дела. Нове генерације не знају за тешке дане ропства и мучне борбе за ослобођење. Рођене у слободи и сувише заузете борбом за лични опстанак не могу довољно да цене значај народне слободе. Они је сматрају као нешто природно, дато само од себе. Међутим, и слобода, као и здравље и младост, има значај негативне вредности и ова се вредност у пуној мери осети тек онда кад се изгуби.” [Соколско друштво Скопље 1940: 5]. Деведесетих година 20. века обновљена су Соколска друштва „Душан Силни” у Вогошћи (Сарајево), Котор Вароши и Шапцу.

ЛИТЕРАТУРА

- „Антун Кисић”, *Дубровник*, бр. 36, 2. октобар 1937.
 Дубровачке вијести, *Дубровник*, Год. XXV, бр. 5, 5. фебруара 1938.
 Б. А. „Перо Будмани”, *Дубровник*, бр. 51, 23. децембар 1939.
 Берић, Славица. Човек бржи од воза. *Полицијин Маџазин* (Београд) бр. 560, 22. јун 2008.
 Бркић Л. И. Српском Соколу. *Соко* (Њујорк), Год. II, бр. 6, 1. јун 1912.
 Васић, Милош А. Тридесетогодишњица спајања Београдског Сокола и „Душана Силног”. *Око Соколово* (Београд), бр. 3 и 4, 26. март 1939.
 Градојевић, Михајло. Реч старешине Соколске жупе Београд, *Око соколово*, бр. 2, 1938.
 Стојић, Марија. Визуелна култура Сокола, Соколска књижница (www.rastko.org.rs).
 Демонстрације у Дубровнику, *Илустрирани лист* (Загреб). Год. I, бр. 29, 18. септембар 1914.
 Драгић, Милорад. Рад Љубомира Давидовића у Соколству. *Споменица Љубомира Давидовића*. Издање главног одбора демократске странке, Београд 1940.
 Ђуровић, Арсен. *Модернизација образовања у Краљевини Србији 1905–1914*. Београд 2004.
 Живановић, Милан Ж. *Дубровник у борби за уједињење 1908–1918*. Београд 1962.
 Илић, Стефан и Слађана Мијатовић, *Историја физичке културе*. Београд 2006.

- Илић, Стефан и Слађана Мијатовић, *Историја физичке културе Кнежевине и Краљевине Србије* III део, Београд 1994.
- Јаковчев, Гојко. Соколићи у одбрани Београда 1915. године. *Око Соколово*, 1988, бр. 11–12.
- Јефтимијадес, Милојко. „Др. Владан Ђорђевић”. *Око Соколово*, бр. 9, 1. новембра 1938, М. П. „Војислав Танкосић”. *Дубровник*, (Котор–Дубровник), 2. новембра 1940.
- Медаље из збирке Градског музеја Вршац*, Градски музеј Вршац 2004.
- Милутиновић, Света. Како се у Београду живело у првим данима Светског рата, стр. 536, *Београдске оштинске новине*, Год. 52, бр. 7–8, јули–август 1934.
- „Наталија Ристићева”. *Српски вијез* (Београд), Год. IV, бр. 5–6, мај и јун 1912.
- Недељковић, Саша. Српска друштва у Дубровнику. *Брајсџиво* (Београд: Друштво „Свети Сава”), 2006, бр. X.
- Недељковић, Саша. Савез српских душановаца. *Добровољачки гласник* (Београд), Год. XVII, бр. 29, јун 2007.
- Павловић, Петар Д. *Српски Соко*, Српско Сарајево 1999.
- Пешић, Новица. Народ и добровољци бране Београд 1914. и 1915. године. *Добровољачки гласник* (Београд), Год. XV, бр. 26, децембар 2005.
- Пешић, Новица. *Косиа Војиновић Косовац*. Београд 2007.
- Правила Грађанског гимнастичког друштва „Душан Силни”. *Рад Грађанског гимнастичког друштва „Душан Силни”*. Београд 1892.
- Рад и сјање Београдског вијешког друштва „Душан Силни”*. Београд 1908.
- Рашић, Војислав. Историјски развитак гимнастичких друштава у Србији. *Српски вијез* (Београд), бр. 4, 1. април 1912.
- Рашо, Небојша. *Српски соко Херцег Нови*. Херцег Нови 2008.
- Соколско друштво Скопље – Матица, *Сјоменица о њослави 30годишњице и извештај о раду у 1939 год*. Скопље 1940.
- Српски вијез* (Београд), бр. 3, 1. март 1912.
- Српски Соко* (Сремски Карловци). Год. V, 1911, бр. 9–10.
- Српско Соколство. *Српски Соко* (Сремски Карловци). Год. II, бр. 7, 23. март (5. април) 1908.
- Столица, Радомир. Знак официјерског мачевалачког клуба витешког друштва „Душан Силни”, *Динар* (Београд), бр. 22, април 2004.
- Тодоровић, Нада. *Југословенске и иностране медаље*. Београд 1964.
- Тодоровић, Србислав Ч. *Српски олимпијски комитет (1910–1920)*, Београд 2003.
- Трујић, Никодије. *Физичка култура у школама Србије у 19. веку*, Београд 1976.
- Хомен, Слободан. Медаље друштва Душан Силни, стр. 89, *Динар* (Београд), бр. 22, април 2004.

HISTORY OF THE UNION OF THE KNIGHTS' ASSOCIATIONS *DUŠAN SILNI*

by

Saša Nedeljković

SUMMARY: Dr Vladan Djordjević was one of the gymnasts who took part Stevan Todorović's. Studying medicine in Vienna, he understood how much Jahn's movement of physical exercise (Turners) contributed to Germany. He believed that Serbia, too, should start with the systematic physical exercise. He founded The Belgrade Association for Gymnastics and Fighting. Following the suggestion of Vojislav Rašić, at the assembly held in 1891 the Belgrade Association for Gymnastics and Fighting changed its name into The Belgrade Gymnastics Association *Soko* (Falcon). Part of the members, headed

by the lawyer Jovan Stojanović, left the Association and in 1982 founded The Civil Gymnastics Association *Dušan Silni* (Dušan the Mighty), Such associations were founded in Serbia and in the Serbian regions outside Serbia. Sub-committee of The Serbian Educational and Cultural Association *Prosvjeta* in Mostar in 1903 founded The Serbian Gymnastics Association *Obilić*. Activists gathered around *Srpska Zora* (Serbian Dawn) in 1907 founded The Serbian Gymnastics Association *Dušan Silni* in Dubrovnik. After the Annexation crisis, The Union of the Knights' Associations *Dušan Silni* and The Union of the Serbian *Soko* Associations united on November 8, 1909 into The Union of the *Soko* Associations *Dušan Silni*. During World War I, members of the Union fought in the ranks of the Serbian army for the liberation and unification of the Serbian nation.

KEY WORDS: *Dušan Silni*, *Soko*, *Obilić*, *Srpska Zora*, Dubrovnik, Union of Serbian Knights